

A XXI. HONISMERETI AKADÉMIA

Kanyar József ünnepi megnyitója

Tisztelt Honismereti Akadémia!
Kedves Barátaink és Vendégeink!

Veszprém metropolitai székhelyé emelt érsekségének falai között köszöntöm a XXI. Honismereti Akadémia minden résztvevőjét, házigazdáit, neves előadóit és kedves vendégeit abban az esztendőben, amely közeledik a honfoglalás és az államalapítás kismillenniuma, a 1100. esztendő felé, megünnepeelve benne egyszermind a bencés renddel együtt a magyarországi iskolák ezeresztendő történelmét is.

A millicentenáriumi nemzeti programjára rimelő idei honismereti akadémiánk központi mondandója – egyház és társadalom a középkorban – kétszeresen is időszerűvé vált napjainkban, hiszen a Vatikán éppen most szervezte újjá hazánk katolikus egyházmegyéit, köztük a nagy kiterjedésű veszprémi egyházmegyéit, amelynek felosztását Mindszenti József bíboros már 1948-ban szükségesnek tartotta Kaposvár, Kecskemét és Nyíregyháza székhelyekkel.

Művelődéstörténeti programjában azt a célt tűzte maga elé mozgalmunk, hogy a honismeret magasabb szintre emelésével – reményeink szerint már az őszön – a zsámbéki római katolikus tanítóképző főiskolán *honismereti tanszék* kezdhesse meg munkáját. Legyen e tanszék győzelmes koronája a 250 éves honismereti mozgalomnak, ahová az ifjúság folyamatosan kerülhet a honismeret „lámpás szép fejének” számolya elé: megtanulva, miképp *válhasson otthonára a nemzet* minden magyar fiatal számára. Legyen ez a tanszék a honismeret búcsújáró intézménye, ahonnet lélekben és szellemben megerősödvé kerülnek ki a több száz esztendő mozgalom leendő tisztjei, közkatonái és misszionáriusai, a honismeret művelői és továbbsgárzói.

Tisztelt Akadémia! Sok időnek kell még eltelnie ahhoz, hogy a hétfelét szakadt magyarság életfolyamának a deltája – célját elérően – betorkolhasson a nemzet történelmébe. Pedig a millicentenáriumi és az ezredforduló idejére jó volna már átvinni a nemzetet a *megmaradás* földjére, ahogy ezt – annak idején – honfoglaló és államalapító népünk tette Szent István korában, akkori irtózatos magányában és a világ népei közötti társtalanságában, amikor is a nyugati és a keleti kereszténység között nemcsak értelmével, hanem ösztönös választásával is a Rómából érkező szent korona s nem Bizánc felé fordult.

A nemzetek etnikai védelme mellett a kultúrát, a szellemiséget és a lelkeséget csak a nemzetek tudományos hajlékai és legmagasabb iskolái építhetik és erősíthetik, a fegyverek és a gyűlölet, az erőszakos indulatok csak pusztíthatják. A századokon keresztül török, Habsburg, német és szovjet imperializmus börtönében vagy albérletében nyögő és pusztuló magyarság gazdaságát, kultúráját a nemzet önbecsülésének feltámasztásával, új nemzetadatának kiépítésével és megerősítésével tudjuk csak helyreállítani. Ám ahhoz, hogy Európában érezhesse magát a magyarság, *kisebbségi félelmeitől* is meg kell szabadulnia, védekezve a Közép-Európába beszivárgott történelemhamisítások ellen, hogy azok semmiképpen ne válhassanak a régióban rafinált genocídiummá és bosszuló etnikai tisztogató akciókká.

Tisztelt Honismereti Akadémia! Országos szekértáborunk idei összejövetelén kiváló régész és történész szakemberek működnek közre, akik között László Gyula személyében olyan professzor is szerepel, aki fél századdal ezelőtt, a kolozsvári egyetem magántanáráként a szárszói konferencia előadója volt. Határainkon kívül élő szakembereket is sikerült megnyerni a nemzet megmaradását hirdető és erősítő akadémiánkra a Notitia Hungariae Bél Mátyás meghirdette programja szerint.

Kedves Hallgatóim! Amikor még egyszer nagy szeretettel és tisztelettel köszöntöm a XXI. Országos Honismereti Akadémia résztvevőit, megköszönöm Veszprém város és megye vendéglátó szeretetét, a rendező megyei honismereti szövetség fáradozását. A kiváló előadói kar-nak és hallgatóságnak eredményes és hasznos munkát kívánok s engedjék meg, hogy az 1993-as akadémia kapuit – az Országos Honismereti Szövetség nevében – ezennel megnyis-sam.

Notitia Hungariae Emlékplakettet kaptak

Kecskés László ősi komáromi családból származik, ez évben tölti be 80. évét. Rév-Komáromból 1946-ban telepítették át családjával együtt a Duna jobb partjára, ahol újra kellett kezdeni a fészekrakást, az életet. A Komáromi Vasipari Szövetkezet könyvelője, majd főkönyvelőjeként kezdte gyűjteni – mint a komáromi szekeresgazdák utóda – a szülővárosa történetére vonatkozó adatokat, tárgyi emlékeket. Nyugdíjazása után – az 1970-es évektől – számítható aktív publikációs tevékenysége.

A honismereti mozgalomban kezdettől fogva részt vett, tagja volt az 1985–1990 között működő Komárom Megyei Helytörténeti Körnek, jelenleg a Komárom-Esztergom Megyei Honismereti Egyesületnek.

Komáromban honismereti szakkört, majd múzeumbaráti kört vezetett, több mint két évtizede a Jókai Mór Városi (korábban járási) Könyvtár helytörténeti szaktanácsadója. A Klapka György Múzeum alapítója és vezetője – ma is. Nevéhez fűződik a Juba György-féle tengerészeti múzeum, illetve gyűjtemény Komáromba kerülése is. Az ő kezdeményezésére és szervezőmunkájával vált hagyománnyá a komáromi napok rendezvénysorozat, amely a két Komárom közötti kulturális kapcsolatok ápolását szolgálja.

Sokrétű tevékenysége, filológiaiilag pontos adatokra támaszkodó munkáinak szakmai színvonala sok hivatásos kutatót túlszárnyal. Hat könyve jelent meg Komárom városáról, folyóiratokban megjelent írásai is elsősorban a város történetével foglalkoznak.

Dr. Kováts Dániel Abaújváradon született. Kevés olyan tanító, tanár, irodalombarát, helytörténész él megyénkben, aki ne ismerné vagy legalább ne hallotta volna Kováts Dániel nevét. Távól a várostól a tanítás mellett kezdte el a néprajzi gyűjtőmunkát, Zemplénagárdon. Közeli kapcsolatba került Patakkal, Újszászy professzorral, Balassa Ivánnal. Innen a sátoraljaújhelyi gimnáziumba került, ahol néprajzi szak-kört szervezett. Az abaúji falvakból ott tanuló diákok vitték a sok értékes néprajzi anyagot. Krónika címmel újságot szerkesztett. Négyszáz oldalas önálló kötetben jelent meg néprajzi gyűjtésük. Édes anyanyelvünk vetélkedőt indítottak el, ebből fejlődött ki később az országos verseny. Végigjárva valamennyi iskolatípust, végül a sárospataki főiskolára került tanítókat képezni, tanítani. Itt rövid időn belül megszervezte a néprajzi speciálkollégiumot, a honismereti szakkörvezetők képzését. Főiskolai munkája mellett szervezte és irányította a megyében a földrajzi nevek gyűjtésével kapcsolatos munkát. Több mint egy évtizeden keresztül irányította a megyében folyó honismereti munkát, mint a Hazafias Népfront megyei honismereti munkabizottsága elnöke. Az újonnan szerveződött (1981) Szülőföldünk, Borsod-Abaúj-Zemplén című, a honismereti mozgalom megyei tájékoztató kiadványnak 1–16. számig szerkesztője volt, óriási szolgálatot téve ezzel a honismereti mozgalomnak. 1985 óta a Kazinczy Ferenc Társaság elnöke. Ezenkívül a Miskolcra megjelenő Holnap című irodalmi és társadalmi folyóirat munkatársa.

A Honismeret folyóirat szerkesztőbizottsági tagja. Találkozunk vele évek óta a sárospataki népfőiskolán, szabadegyetemen.

Rendszeresen jelennek meg írásai honismereti, irodalmi és más szaklapokban, folyóiratokban, napilapokban. Számátalan kiadvány, könyv írója, szerkesztője, melyek valamilyen módon mind kapcsolódnak a honismereti mozgalomhoz. Számos szakmai kütüntetés, elismerés birtokosa. Pedagógiai, írói tevékenysége magas színvonalú felkészültséggel párosult. Több évtizede meghatározó egyénisége a honismereti mozgalomnak, nemcsak megyénkben, de országosan is. Ezek alapján javasoljuk az emlékérem odaítélésére.

Polónyi Péter több évtizedes kimagasló munkát végzett a honismereti mozgalomban, a helytörténeti kutatás és a tudományos ismeretterjesztés területén. Több mint tíz évig a Gödöllői Helytörténeti Gyűjtemény vezetőjeként gyarapította és tárta fel szűkebb pátriája, Gödöllő és a Galga-völgy nevezetességeit és műemlékeit. Számos publikációja jelent meg művészeti és honismereti lapokban, 1991-ben a Gödöllő című könyve látott napvilágot. Rendszeres előadója volt honismereti fórumoknak, tudományos tanácskozásoknak, s szervezője a megyei honismereti mozgalomnak is.

1989-ben vonult nyugdíjba, de ezt követően is széles körű tevékenységet folytatott.

(Polónyi Péter ez év őszén elhunyt, következő számunkban búcsúzzunk el tőle.)

Honismereti Emléklapot kaptak 1993-ban

Ancsin Pálné, Békéscsaba – Balogh József, Tarnaörs – Balogh László, Tatabánya – Benke László, Bp. – Berkó Gyula, Bp. – Beszprémy Józsefné, Sárvár – Békés Lajos, Pécs – Budai József, Sárvár – Csiszár Károly dr., Szombathely – Droppa Sámuel, Tatabánya – Dudás Lajos, Csongrád – E. Kovács László, Gömörőrös – Eppel János, Bp. – Faggyas István dr., Ózd – Fodor József, Veszprém – Fogarasi Mihály, Pilisvörösvár – Freund György, Tolna megye – Fűrész Gyula, Fejér megye – Gecse Albert dr., Bp. – Gonda György dr., Szombathely – Grünwalsky Károly, Bp. – Győri Jánosné, Jászkisér – Hankó András, Békéscsaba – Hegedüs Zoltán dr., Bp. – Hidvégi Lajos, Cegléd – Hoga György, Veszprém – Horváth György, Szombathely – Horváth Istvánné, Sárvár – Horváth Péter Honismereti Szakkör, Jánjákóhalma – Huszár János, Pápa – Jároli József dr., Békéscsaba – K. Balog János, Szekszárd – Kenyéri Kornélia, Bp. – Klausz né Móra Magda, Székesfehérvár – Kocsis András, Nyír-egyháza – Koppány József, Tamási – Kovács Béla, Pankasz – Körmeny József dr., Felsőörs – Kövy Zsolt, Pápa – Lendvai Zoltán, Adony – Marton Józsefné, Fejér megye – Matyikó Sebestyén József, Siófok – Mándics Mihály dr., Csávoly – Máté György, Szentendre – Meskő Sándor dr., Bp. – Mód Aladárné dr., Bp. – Nádasy Lajos, Celdömök – Ofella Sándor, Tápiószecső – Ortutay Tivadar, Veszprém – Páldy Róbert, Bp. – Pálffy István, Zákány – Pető Sándor, Szigetvár – Petrik József, Keszthely – Pomogyi József, Nagygeresd – Rajna György, Bp. – Rác Sándor, Makó – Rédey Pál dr., Bp. – Schönwald Mária, Tótvázsony – Somfainé Pados Mária, Pápa – Stróbel Árpád, Tata – Süle Sándor, Révfülöp – Szabó Dénes, Csögle – Szabó Géza dr., Szabolcs-Szatmár-Bereg megye – Szalóky Károly, Egeralja – Szatmári Lajos, Nagykovácsi – Szecskó Károly dr., Eger – Szerdahelyi Pál, Szombathely – Szitkovics Sándor, Szekszárd – Tolnay Gábor dr., Mezőtúr – Tóth Dezső dr., Veszprém – Veress D. Csaba, Veszprém – Zakupszky László, Mátraszentimre – Zengő István, Bácsszentgyörgy – Zombor Kálmán, Vörösbény – Z. Szóke Pál dr., Bp.

Kanyar József: Zárászó

Véget ért a XXII. Veszprémi Honismereti Akadémia munkája. Megkísérlem megfogalmazni azokat a téziseket és ajánlásokat, amelyek az elmúlt napok munkája alapján feladatainkat jelölhetik.

- A millicentenáriusra és az ezredfordulóra készülve át kell vinni a nemzetet a megmaradás földjére, ahogy azt honfoglaló és államalapító népünk tette Szent István korában.
- A honismereti mozgalom erősödésének jele a honismereti tanszék felállítására Zsámbékon. Legyen ez az intézmény az ifjúság nemzetté nevelésének fellegvára.
- A magyarságot meg kell szabadítani kisebbségi félelmeitől, amelyek a történelemhamisítások és a bosszúolt etnikai tisztogatások miatt alakultak ki benne.
- Az ifjúság készüljön a millicentenárius vetélkedőjére.
- Emlékezzünk meg 1994-ben Kossuth Lajos halálának 100. évfordulójáról.
- Megyei egyesületeink tudományos tanácskozások keretében tegyék mérlegre a megyék és városok elkészült és készülöben lévő monográfiáit.
- A mozgalom keretében karoljuk fel a népfőiskolák tennivalóit.
- Támogassuk az ezerszázados magyarországi iskolák kiállításait és publikációit. Készítsük el az iskolatörténeti feldolgozások jegyzékét.
- A Notitia Hungariae Emlékérem tulajdonosaiból hozzuk létre és működtessük a honismereti mozgalom *seniorátusának* intézményét.
- Honismereti periodikáink készüljenek az 1100. esztendő ünnepére.
- A mozgalom irányítói ne hagyják ki a médiák (rádió, televízió) eszközeit a nemzeti tudat és önismeret erősítésében.
- A honismereti mozgalom szükségét érzi annak, hogy a hasonló tevékenységet kifejtő más egyesületekkel és szervezetekkel összeegyeztesse a közös tennivalókat.
- A honismereti akadémiák nemcsak a mozgalom előtt álló feladatokra összpontosítják a figyelmet, hanem a megyékben folyó munkára is. Felfigyeltünk arra is, hogy Veszprém megyében kitűnő honismereti munka folyik. Ezért örömmel kell említenünk Illés Ferenc zirci, Szalóky Károly egeraljai, Huszár János pápai, Kövy Zsolt pápai kollégákat, akiknek a megyei tanulmányutakon is élvezhettük tájékoztatásukat.
- A pályázatnyertes ifjú honismereti munkásokat hívjuk meg a honismereti akadémiákra.
- Megkülönböztetett jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy nemzeti alaptantervünkbe kerüljön be a honismeret, úgy is mint témakör, és úgy is, mint szemlélet.

Egy régészeti szakkör munkája, lehetőségei

Harmadik éve, hogy az egri főiskola elvégzése után Nagykararásra, egy Békés megyei faluba kerültem, mint magyar-történelem szakos tanár. A liceum tudásszomjával, a régészet szeretetével megáldva(-verve) a falusi tanító küldetését vállaltam. Elhínteni a magot: a történelem, a történelmünk szeretetét. Sokat tanulhat az ember egy kis településen. A honismereti mozgalom alapsejtjét látja maga előtt a falukutató mozgalomban, s a világmegváltás dicsőfénye helyett egy maroknyi közösség lelkes munkájának hasznosságára döbbönhet rá.

Így kezdődött a munka, a szakkör megalakítása. Az alapokat a volt iskolaigazgató kutatásai teremtették meg. Vele máig jó kapcsolatokat tartunk fenn, gyűjtőmunkával egészítjük ki adatait.

Az első évben elméleti oktatással, a honismeret és régészet alapjaival volt szükséges elindulni. Hiszen könyvtári, esetleges levéltári kutatást, terepbejárást, hagyománygyűjtést nem lehet alapvető ismeretek hiányában gyakorolni. További nehézséget okozott számomra, hogy általános iskolás korú gyermekekkel kellett az igen komoly feladatra vállalkozni.

A lelkesedés óriási volt, csak megfelelő mederbe terelése az igazi feladat. A régészeti szakkörre nem ásóval, lapáttal kell jelentkezni, mert azóta is hallottam több helyen: régészeti szakkör nem működhet törvényesen, mert azt csak régész irányíthatja, feltárási és egyéb engedélyek birtokában. Ez igaz, de nem a szakkör igazi munkáját értik alatta, hanem egy ásatást. Mielőtt ezt részletesebben kifejténém, szeretném ismertetni eddigi munkánk eredményeit.

Az első év sikere, hogy közösségünk keretében elindult a szervezett falukutatás. A gyerekek kiegészítést kaphattak a történelem tankönyv mellé. Fölismerték a hagyományok értékét. A nagyszülők, dédszülők elszórt hagyatékaik között „kincseket” találtak a padláson. Évezredes hagyományokat kerestem velük a régi házak oromdíszen, faragott kapun, ládikán. Különösen érdekes volt számukra a babonák, hiedelmek világa. Néhány régebbi terepbejárás szórványleletének emlékét megmutatva végigsimíthattak távoli ősünk munkáján, azt az élményt kapták ezzel, amit csak a régészet adhat: a múlt kézzelfoghatóságát.

A szakkör első sikere tehát a kíváncsiság, a kutatóöszton fölkelése volt. A kert kapálása, ásózás közben felszínre került „lelettel” másnap örömmel lehetett jelentkezni, ha az csak néhány éves is volt. Ugyanakkor a faluban – szülők, rokonok révén – emlékezetbe jutottak régi történetek, helyek, ahonnan emberi csontok kerültek elő. A szántóföldi munkák során az eke által kifordított tárgyak már nem az árok fenekére hullottak, hiszen ott voltunk mi, akiket ez érdekel, s természetesen megkaptuk ajándékba. Lassan összegyűltek azok a földből előkerült tárgyak is, melyek a pince mélyén porosodtak eltelve, de elfeledve. Így ismerjük meg a falut és határának lelőhelyeit, a környék történelmét a cselédsortól Rózsa Sándoron keresztül a „nagyon régi” temetőig.

Ezek alapján már kopogtathattam a békéscsabai múzeum ajtaján. Az egri régészek ajánlásával indultam és szakköröm gyűjtésével. Hivatásos bejelentők lettünk. Az idei ásatáson már a mi segítségünk részese volt a településünk melletti föltárásnak, s a megyei újság is megemlékezett rólunk.

Az első évben még nem, de a másodikban már – némi tapasztalattal – fölvevük a kapcsolatot a megyei honismereti egyesülettel. Lehetővé vált, hogy megismerkedjek az egyesület munkájával, és szakkörünk is bemutatkozhatson.

Gyakorlati munkánkhoz tartozik még a környékbeli múzeumok, kiállítóhelyek fölkeresése. Sajnos nagyobb távolságra, többnapos kirándulásnak a szervezése anyagi nehézségekbe ütközik. Bár egy nagyobb szabású pályázatot már benyújtottunk, de a túljelentkezés és az alapítvány pénzhiánya miatt támogatást nem kaphattunk. A terepbejárás szintén költséges, elég, ha a benzint említem. Ezért legtöbbször kerékpárral járjuk a határt, sokszor több kilométer bukdácsolva a földutakon.

Jelenleg szakkörünk félretett minden elfoglaltságot, egyetlen feladatra összpontosítunk. Nagykararáson és határában pontos, mindenre kiterjedő felmérést végzünk az eddigi ásatásokról, a fel nem tárt lelőhelyekről, valamint a lehetséges terepekről. Tervünk kivitelezésében támogatnak a Munkácsy Mihály Múzeum régészei, akik majd fölhasználják az eredményt. Az őszy folyamán velünk együtt összegző terepbejárásra is eljönnek. Bízunk az ön-

kormányzat segítőkészségében, hiszen szükségünk lenne egy nagyobb szállítóeszközre, s ha a mikrobuszokat kölcsönkaphatnánk, az nagy könnyebbséget jelentene. Remélem, kutatásunk eredményes lesz régészeti szempontból, újabb adatokkal járulhatunk hozzá megyénk történelméhez. Amennyiben ez megvalósul, szeretném az összegzést egy kis füzetben megjelentetni.

A kétsztemdős gyakorlat, az eredmények azt mutatják, a régész szakkör bevált, szükség van rá, a résztvevők számára élményt nyújt. Természetes helye van a honismeretben, alapja az előtörténet kutatásának. Itt térek vissza a bevezetőben felvetett kérdésre. Hogyan működhet törvényesen egy régészeti szakkör, azaz mit tehet egy szakkör, ha régészettel foglalkozik?

A régészeti szakkör egyik elsődleges célja a történelmi ismeretek kiszélesítése. A történelemóra, a tanmenet sajnos nélkülözi vagy csak töredékében villantja föl az archeológiai ismereteket. Másrészt a régészet interdiszciplináris tudomány, ezért szervesen beépíthető a munkába más tudományág megismerése. Alkalmas tehát arra, hogy a régészetten keresztül elkalandozhassunk különböző szakterületekre, s választ adhassunk a kérdésekre: hogyan használhatja föl a régészet a néprajz, az embertan, a nyelvészet és a többi tudomány eredményeit. Másfelől a történelmi és régészeti szemlélet, korszakolás néha ellentétes képet mutat. Ez erősítheti az összetett látásmódot, vitakészséget, tovább gondolva a lényeglátást is.

A másik, mely gyakorlati szempontból elsődleges, a megyei múzeummal való szoros kapcsolat. Az együttműködés legfontosabb megnyilvánulása a leletbejelentés. A csoport legnagyobb haszna, hogy naprakész információt ad egy területről. A helyismeret segítségével gondjukba veszik az adott település környékét, terepbejárásaikról beszámolnak. Egyetlen múzeum sincs abban a helyzetben, hogy minden lehetséges területet bejárjon. Így válik a csapat a múzeum „leányvállalatává”, minden lehetőséget megragadva az együttműködésre, sőt kapcsolatot teremtve a település önkormányzata és a múzeum között, ami az esetleges későbbi ásatás szervezésében nélkülözhetetlen. Emellett a szakkör őrizhet, vigyázhat olyan helyeket, ahol jelenleg nincs mód a feltárára, de a jövőben nem szabad feledésbe mennie.

Nem jár, nem is járhatna körünk azon az úton, hogy a falu határát körbeássa. Felelősen gondolkodva, régészeti szempontból roppant káros is lenne a kincskeresők szintjére süllyedni. Azonban, ha valaki ásni is akar, a lehetőség adott: engedéllyel részt vehet ásatáson mint bejelentő, vagy tábor keretében. Az 1993-as évben hét régészeti tábor szerveződéséről tudok.

Bízom benne, ezek ismeretében szakkörünk célja mindenki részére érthetőbbé, áttekinthetőbbé vált. Ugyanakkor írásomnak nem titkolt célja, hogy a már működő régészeti szakkörök mellé újabbak csatlakozzanak kedvet kapva példánkból. A honismereti mozgalmon belül ezek a csoportok kicserélhetnék tapasztalataikat, ismertetnék egymással feladataikat, vagy bőrzéhez hasonlóan kiadványaikat is bemutatathatnák. Ennek keretében valóra válhatna egy újabb elképzelés. A honfoglalás milicentenáriumát megünnepeli az ország. A Kárpát-medence tucatnyi honfoglalásából a miénk csak egy. Ami tartós, s a mai magyarságot nemzetté formálta, az nem a terület meghódítása, hanem az államalapítás. Szent István megkoronázása a középkori magyar állam születésnapja. S ez az államiság az alapja annak, hogy történelmünk véres éveit túléljük. 2001-ben lesz a koronázás millenniuma. A magyar állam megszervezésének ezredik évfordulója. Ha a régészeti szakkörök között egyetértés alakul ki, akkor megünnepelhetnénk az évfordulót az adott település az ismertetett terv szerinti módszeres terepbejárás összefoglalójával. Mind a honismereti kutatásnak, mind a múzeumoknak nagy segítséget nyújtana a minél több színvonalas dokumentáció. Még van idő az elgondolás megvalósítására. Ha lehetetlen is mindenütt a feltárás, de a feltérképezés, adatok később is felhasználhatóak. Mert a múlt emlékei közül bármelyiket is veszni hagyjuk, már soha nem teremthetjük újra. Hazánkban rengeteg kerül erre a sorsra. Minden muzeológus, régész és történész ennek az elkerülésére törekszik, s remélhetőleg biztos támaszaivá válnak ebben a régészeti szakkörök.

Befejezésül elsősorban a szerveződő régészeti köröknek, de a régiékeknek is szeretném figyelmébe ajánlani munkámat.

Írásom azzal a reménnyel zárom, hogy sikerült kedvet csinálnom újabb régészeti szakkörök megalapításához, felhívásomhoz lelkes közösségek csatlakoznak, hogy felfrissítsük a honismereti kutatást. Mert nem az ötlet, csak a megvalósult terv számíthat sikerre.

Kulcsár László

A Magyar Várkutatók Egyesülete

Az elmúlt évek alapvető politikai, társadalmi és gazdasági változásokat eredményező folyamatai egyre kedvezőbb légkört teremtettek ahhoz is, hogy fokozatosan kibontakozhassanak a „civil társadalom” alulról építkező, öntevékeny, autonóm jellegű kulturális, tudományos és ismeretterjesztő jellegű egyesületei.

E folyamat keretében került sor 1992. március 28-án a *Magyar Várkutatók Egyesületének* alakuló közgyűlésére. Az új egyesület létrehozását a magyarországi, illetőleg a Kárpát-medence egészére, a történeti magyar államra és egykori melléktartományaira kiterjedő várkutatók olyan ismert, tapasztalt szakemberei kezdeményezték, mint a „várkutató atyja”, Gerő László, továbbá Sándorfi György, Marosi Endre, Csorba Csaba, Feld István, Dénes József és mások. Az alakuló közgyűlésen mintegy három tucat érdeklődő jelent meg, akik valamennyien tagjai lettek az új egyesületnek. A téma jellegéből fakadóan, elsősorban a régészek közreműködésére számít az új egyesület, de természetesen támaszkodni kíván a történészek, a kartográfusok, a történeti földrajz, a historikum mindmennyi segédtudománya, a honismeret munkásai, a történelemtanárok, s egyáltalán, a magyar erősségek múltja és jelene iránt érdeklődő polgárok tevékeny közreműködésére is.

Az egyesület megalakítását az 1992. január 20-i megbeszélésen kezdeményezték, amidőn elnökké választották Csorbát, alelnökké Sándorfi Györgyöt és Feld Istvánt, titkárrá pedig Marosi Endrét, aki egyúttal a szervezési-anyagi háttért nyújtó Hungária-Európa Alapítvány titkári posztját is betölti.

A várkutató egyesület elképzeléseiről, céljairól és feladatköréről pontos tájékoztatást nyújtanak az egyhangúlag elfogadott alapszabály következő részletei:

„Az alapítók a várakkal kapcsolatos tevékenység összefogására és összehangolására egyesületet hoztak létre mindazon földrajzi területekre terjedően, amelyen most, vagy egykor – a történelmi kutatások megítélése alapján – magyar vár állt.

Az egyesület célja: soraiba hívni mindazokat, akik akár hivatásuktól, akár magánérdeklődésüktől vezette hajlandók részt venni a várak

- helyszíni, a terepen történő kutatásában és dokumentálásában,
- történeti adatainak felkutatásában és feldolgozásában,
- a kutatási eredmények dokumentálásában, oktatásában, tudományos népszerűsítésében.

Az egyesület soraiba hívja mindazokat is, akik a fenti tevékenységhez segítséget kívánnak nyújtani.

Az egyesület anyagi források előteremtése érdekében vállalkozást is folytathat, az erre mindenkor irányuló jogszabályok szerint.

Az egyesület megszervezéséhez szükséges fedezetet a Hungária-Európa Alapítvány biztosítja. Egyben felajánlja saját számláit az egyesületi befizetések fogadására, és azokat „Várkutatók” címen elkülöníti, függetlenül az egyesület saját számlájának létesítésétől. A HEA és az egyesület kapcsolatát külön megállapodás szabályozza.

Az egyesület székhelye: 1075 Budapest VII., Kazinczy u. 23–27.”

A várkutatók egyesülete a fentiek szellemében működve igyekszik megvalósítani egyik legfontosabb, középtávú célkitűzését, úgymint a Magyar Várak Adattárának elkészítését is, melyhez a szombathelyi Savaria Múzeum (a Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága) számítógépes kapacitást ad, Dénes József irányításával. Megjegyzendő, hogy a várkutatókkal foglalkozók már csaknem negyed évszázaddal ezelőtt létrehozta egy önkéntes alapokon nyugvó munkabizottságot, melynek keretében – Csorba Csaba, Marosi Ernő, Sándorfi György és mások mellett – Dénes József már a nyolcvanas évektől folyamatos munkát végzett egy „várkataszter” létrehozása érdekében. Most, az alakuló közgyűlésen örömmel regisztrálhattuk, hogy bemutathatta eme kiindulási bázist jelentő, számítógépes adatlapokra felfektetett „várkatasztert”, mely konkrét fogódzót jelenthet az egyesület munkájához, főleg, ha a tagok – az évi 500 Ft-os tagdíj ellenében – mindahányan kézhez kaphatják a becses kézikönyvet. Természetesen, az adatok kiegészítése, pontosítása és véglegesítése még további évtizedeket igényel.

A várbarát egyesület tevékenysége mindenféle viszonylatban nyitott, s alapszabályából fakadóan, örömmel fogadja a történeti Magyarország s egykori melléktartományai, határterületei – például a dalmát, a horvát, a szlávón, a szörényi, a macsói, a nándorfehérvári, a

vidini, a szreberniki, a sói, az uszorai, a krucsói, a branicsevői, a jajcei, a szabácsi és a karánsebesi-lugosi bánóságok, az Alsó Részek Főkapitánysága (gyakorlatilag a Temesköz és a szomszédos peremterületek), a Felső Részek Főkapitánysága (a Felvidék), a Várföld (Burgenland), a Muraköz, a Szerémség, a Valkóság, a Bácska, Erdély, a tisztántúli Részek (a Partium), a Kárpátalja és egyébek különféle erősségei – a várak, a föld- és fapalánkok, a castellumok (várkastélyok), az erődített őrhelyek, táborhelyek, hajdútelepítések, városházak, városok és mezővárosok, templomok, kolostorok, nemesi udvarházak, a figyelő- és őrtornyok, ideiglenes sorompóval, sánccal, árokkal kerített települések, skártok, górék, csárdákok, párkányok (parqan = palánk, törökül) és mindennemű egyéb őskori, ókori, középkori és újkori erődítésképzések iránt érdeklődő polgárok konkrét segítségét, adatszolgáltatását. Tudvalevő, hogy a modern szakkutatás ma már a legkülönfélébb erődítésfajták számát minimálisan is 2500-ra becsüli a Kárpát-medence területén, bár a módszertani tanulságok arra utalnak, hogy pár évtized múlva, az alap kutatások lezárásával, ez a szám lényegesen emelkedni fog.

A lehető legtágabb értelemben felfogott várkutatás tehát előre láthatóan több ezer, nagyrészt már évszázadok óta, régen eltűnt, elpusztult erősség „várkataszterének” elkészítését eredményezi majd az ezredfordulót követően, összegyűjtve és feldolgozván az eddigi, csaknem másfél évszázados múltra visszatekintő hazai várkutatás eredményeit is a modern történeti forráskritika tükrében, tekintettel az összehasonlító vizsgálati módszer előnyeire. S mivel a várak, a palánkok, a kastélyok és a megerősített kúriák a feudalizmus évszázadaiban egyben uradalmi centrumként is funkcionáltak, nyilvánvaló, hogy a Kárpát-medence „várkatasztere” egyúttal értékes adatokat szolgáltathat az egyes erősségekhez tartozó birtokok, városok (civitasok), mezővárosok (oppidumok) és falvak (possessiók) múltjának teljesebb, pontosabb és sokrétűbb megismeréséhez is. Mindez természetesen fordítva is igaz: kevés olyan magyar és egyéb település található a Kárpát-medencében, melynek helytörténeti kutatói ne szolgáltatnának érdemleges adatokat a környékbeli erősségekről. Így kétségtelen, hogy a hatékony várkutatás teljes mértékben feltételezi a helyismereti-honismereti-helytörténeti mozgalom sokrétű elvi és gyakorlati támogatását, cselekvő közreműködését is.

A Magyar Várkutatók Egyesülete mindezek fényében kéri és igényli az immáron jelentős tradíciókra visszatekintő magyar honismereti mozgalom minden egyes tagjának tevételes, konkrét segítségét közös nemzeti céljaink minél eredményesebb megvalósítása érdekében. S mivel vártörténeti bibliográfia az elmúlt másfél évtizedben nem látott napvilágot, az alábbi tájékoztató irodalommal kívánjuk elősegíteni leendő együttműködésünket.

Tájékoztató irodalom a magyar várkutatásról

1. *Acsády Ignác*: Végváraink és költségeik a XVI. és XVII. században. Hadtörténeti Közlemények (H. K.), 1888. 1. évf. 64–85. o., 246–267. o., 2. *Agoston Gábor*: A magyarországi török végvárak fenntartásának és ellátásának néhány kérdése. Végvárak és régiók... Szerk.: *Petersák Tivadar* – *Pető Ernő*. Eger, 1993. (Studia Agriensia 13., sajtó alatt), 3. *Bende Lajos*: A török kori magyar végvárakról. H. K. 1971. 18. évf. 3. sz. 501–527. o., 4. *Bíró József*: Erdélyi kastélyok. Bp. 1943. 164 o., 5. *Bodó Sándor* – *Szabó Jolán*: Magyarországi végvárak a XVI–XVII. században (Tanulmányok). Tudományos tanácskozás előadásai – Noszvaj, 1982. okt. 20–21. Szerk.: –. Eger, 1983. 176 o. (Studia Agriensia 3.), 6. *Üök*: Magyar és török végvárak (1663–1684). Tudományos tanácskozás előadásai – Noszvaj, 1984. okt. 18–19. Szerk.: –. Eger, 1985. 314 o. (Studia Agriensia 5.), 7. *Üök*: Végvár és társadalom a visszafoglaló háborúk korában (1686–1699). Szerk.: –. Eger, 1989. 291 o. (Studia Agriensia 9.), 8. *Böhm Lénárt*: Történelem-régészeti tanulmányok az Al-Duna hajdani erődítéseiről. Történelmi és Régészeti Értesítő.

Temesvár, 1880. 6. évf. 1. füz. 64–72. o., 9. *Bujtás Amália*: Regélő magyar várak. Bp., 1977. 215 o., 10. *Csorba Csaba*: A Batthyányak fészke – Németújvár. Honismeret, 1990. 18. évf. 4. sz. 19–20. o., 11. *Üö*: Adattár a X–XVII. századi alföldi várakról, várkastélyokról és erődítményekről. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1972. December, 1974. 177–236. o. (A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai 53.), 12. *Üö*: A magyarországi várkutatás története. A MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának Közleményei, 1974. 23. k. 2. sz. 289–311. o., 13. *Üö*: A magyarországi végvárak adattára. Studia Agriensia 3. Eger, 1983. 39–47. o., 14. *Üö*: A török végvárak ellenállási lehetőségei a felszabadító háborúk során. Studia Agriensia 9. Eger, 1989. 159–185. o., 15. *Üö*: Bálványos vára – a „Hadúr áldozóhelye”. Honismeret, 1990. 18. évf. 2–3. sz. 28. o., 16. *Üö*: Csák Máté hajdani sásfészke – Trencsén. Honismeret, 1990. 18. évf. 5–6. sz. 33–35. o., 17. *Üö*: Erődített és várná alakított kolostorok Dél-Dunántúli török kori végvári rendszerében. Somogy Megye Múltjából. Levéltári Évkönyv, 5. Kaposvár, 1974. 13–47. o., 18. *Üö*: Esz-

tergom hadi krónikája. Bp. 1978. Zrínyi K., 195 (1) o., 19. *Uő*: „Régen vala csak egy erős kaputok, Kit az Nándorfejérvárnak ti hívtok...” Honismeret, 1991. 19. évf. 1. sz. 8–10. o., 20. *Uő*: Település és erődítettség az Alföldön a török korban. Bajomi krónika. Néprajzi és helytörténeti antológia Szücs Sándor 70. születésnapjára. Szerk.: *Dankó Imre*. (Biharnagybajom), 1973. 56–64. o., 21. *Uő*: XVII. századi végváraink a veduták és tervrajzok tükrében. Magyar és török végvárak... Studia Agriensia 5. Eger, 1985. 131–151. o., 22. *Uő*: Vár a mocsarak között – Bács. Honismeret, 1991. 19. évf. 3. sz. 50–51. o., 23. *Uő*: Várak a Hegyalján. Tokaj–Ónod–Szerencs. Bp. 1980. Zrínyi K., 197 (1) o., 24. *Uő*: Várak a Rákóczi-szabadságharcban. Studia Agriensia 11. Eger, 1991. 69–77. o., 25. *Uő*: Vég–Gyula várának története. Bp. 1985. Zrínyi K., 196 (2) o., 26. *Czobor Béla*: Magyarország középkori várai. Bp. 1985. Zrínyi K., 196 (2) o., 26. *Czobor Béla*: Magyarország középkori várai. Bp. 1877. 268. o., 27. *Dely Károly*: Vártúrák kalauza. Dunántúli várak és vártúra-útvonalak. 2., átdolg. kiad. Szerk.: –. Bp. 1976. Medicina K., 380 (1) o., 28. *Deroko, Aleksandar*: Srednjovekovni gradovi na Dunavu. Beograd, 1964. 115. o., 29. *Dénes József*: Horvátország és Szlavónia várai a 16–17. században. Studia Agriensia 13. Eger, 1993. (Sajtó alatt), 30. *Uő*: Régészeti kutatások Vas megyében. Vasi Szemle, 1992. 46. évf. 4. sz. 331–334. o., 31. *Décsy Mihály*: Végvárrendszerünk XVI. századi kiépítésének kérdéséhez. H. K. 1976. 23. évf. 3. sz. 571–577. o., 32. *Dobosy László*: Várak, várhegyek és őrhelyek Ózd környékén. Miskolc, 1975. 72 o. Herman Ottó Múzeum (Borsodi kismonográfiák 1.), 33. *Domokos György*: Várépítéset és várharcászat Európában a XVI–XVII. században. H. K. 1986. 33. évf. 1. sz. 47–109. o., 34. *Dóka Klára*: Dunántúli várak tervei a karlsruhei levéltárban. A Dunántúli településtörténet V. Szerk.: *Somjai Balázs*. Veszprém, 1989. 127–135. o., 35. *Engel Pál*: Honor, vár, ispánság. Századok, 1982. 116. évf. 5. sz. 880–920. o., 36. *Uő*: Töprengések az Árpád-kori sáncvárak problémájáról. Műemlékvédelem, 1987. 1. sz. 9–14. o., 37. *Uő*: Vár és hatalom. Az uradalom területi alapjai a középkori Magyarországon I–II. Világosság, 1984. 25. évf. 5. sz. 288–295. o., 6. sz. 367–375. o., 38. *Fekete Lajos*: Osmanisch PARKAN. Körösi Csoma Archivum I. Hannover, 1925. 384–388. o., 39. *Feld István*: A Dunántúli várépítésetek korszakai (X–XVII. század) A Dunántúli településtörténet V. Veszprém, 1989. 9–36. o., 40. *Uő*: Késő középkori várkutatásunk újabb eredményei. Középkori régészetünk újabb eredményei és időszerű feladatai. Szerk.: *Fodor István–Selmeczi László*. Bp. 1985. 175–203. o., 41. *Uő*: Megjegyzések az Árpád-kori, ún. kisvárak kérdéséhez. Műemlékvédelem, 1987. 1. sz. 1–8. o., 42. *Uő*: Neuere Ergebnisse bei der Untersuchung mittelalterlicher ungarischer Burgen. ARX. Burgen und Schlösser in Bayern, Österreich und Südtirol, 1987/1., 196–202. o., 43. *Fenyvesi László*: Elmagyarosodott délszlávok a Dunántúli törökellenes védelmi rendszerében (1521–1606). A Dunántúli településtörténet VII. Veszprém, 1989. 137–151. o., 44. *Uő*: A temesközi-szörényégi végvárvidék funkcióválto-

zásai (1365–1718). Kzt 88 o. Előadás az 1991-es noszvaji vártörténeti konferencián. Sajtó alatt a Studia Agriensia 13. kötetében, 45. Fialová, Hilda – Fiala, Andrej; Hradny na Slovensku. Bratislava, 1966. 246 o., 46. *Fügedi Erik*: Középkori vár – középkori társadalom. Várépítésetünk. Szerk.: *Gerő László*. Bp., 1975. 63–86. o., 47. *Uő*: Várak, törökök. 1. Középkori váraink. Élet és Tudomány, 1974. 47. sz. 2242–2246. o., 48. *Uő*: Vár és társadalom a 13–14. századi Magyarországon. Bp. 1977. Akadémiai K., 223. o. 1 térk. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 82.), 49. *Fodor Pál*: Néhány adat a török végvári rendszer állapotáról a 17. század közepéig. Studia Agriensia 5. Eger, 1985. 165–172. o., 50. *Uő*: Török várerődítési munkák Magyarországon a XVI–XVII. században. H. K. 1979. 26. évf. 3. sz. 375–398. o., 51. *Uő*: Török palánkvárak a budapesti út Tolna megyei szakaszán. Studia Agriensia 5. Eger, 1985. 185–197. o., 52. *Gerő László*: A magyarországi XVI–XVII. századi végvárak néhány kérdése. Studia Agriensia 3. Eger, 1983. 33–37. o., 53. *Uő*: A török elleni harcokban átépített vagy újonnan épített bástyás várak kialakulása. Várépítésetünk. Főszerk.: –. Bp. 1975. 325–344. o., 54. *Uő*: A várépítéset néhány szakkifejezéséről. Századok, 1969. 103. évf. 1. sz. 83–88. o., 55. *Uő*: Die charakteristischen Epochen des Burgenbaus. Internationales Burgeninstitut Bulletin. Nr. 26. Wien, 1970. 6–26. o., 56. *Uő*: Die Entwicklung der europäischen Festungsbaukunst im 16–17. Jahrhundert. Acta Technica, 77. Bp. 1974. 137–238. o., 57. *Uő*: Magyar várak. Bp. 1968. Műszaki K., 324 o., 58. *Uő*: Magyarországi várépítéset (Vázlat a várépítéset fejezeteiről). Bp. 1955. Művelt Nép K., 511 o. 1 térk., 59. *Uő*: Várépítésetünk. Főszerk.: –. Bp. 1975. Műszaki K., 482 o., 60. *Györfly György*: Die Entstehung der ungarischen Burgenorganisation. Acta Archaeologica Hungarica, 28. Bp. 1976. 323–358. o., 61. *Hegyi Klára*: A várak és katonaságuk szerepe a törökök magyarországi berendezkedésében. Studia Agriensia 3. Eger, 1983. 71–86. o., 62. *Holl Imre*: Mittelalterliche Archaeologia Hungarica, 22. Bp. 1970. 386–410. o., 63. *Uő*: Négy-saroktoronyos, szabályos várak a középkorban. Archaeologiai Értesítő, 1984. 111. k. 207–210. o., 64. *Iványi Béla*: Végvári élet a Dunántúlon a XVII. században. Kzt. (Bp. 1958.) 67, 4. o. MTA Könyvtárának Kéziratára. MTA. Ms. 5301/7., 65. *Ivicsics Péter*: Végvári rendszerek a Dunántúlon. Studia Agriensia 13. Eger, 1993. (Sajtó alatt), 66. *Kálniczky László*: Várnagyok és várkapitányok a Hunyadiak korában. Tanulmányok a bölcsészettudományok köréből. Szerk.: *Nagy Miklós*. Bp. 1982. 65–164. o. (Tudományos Diákköri Füzetek 11.), 67. *Kecskés László*: Komárom, az erődök városa. Bp. 1984. Zrínyi K., 231 (1) o., 68. *Kenéz Győző*: Végváraink berendezése, felszerelése. Bölcsészdoktori disszertáció kézirat az ELTE-n. (Bp. 1962.), 69. *Kiss Gábor*: Erdélyi várak, várkastélyok. Bp. 1987. Panoráma, 445 (1) o., 70. *Uő*: Várak, várkastélyok, várhegyek Magyarországon. (Bp. 1984.) 591 (1) o., 71. *Koppány István*: A castellumtól a kastélyig. Művészettörténeti Értesítő, 1974. 23. évf. 287–296. o., 72. *Uő*: Castellum – kastély: a magyarországi kastélyépítéset korai száza-

dai. Magyar Építőipar, 1987. 9–10. sz. 458–462. o., 73. *Uő.* Középkori kastélyaink és kutatásuk problémája. Középkori régészetünk. Szerk.: *Fodor István–Selmeczi László*. Bp. 1985. 203–208. o., 74. *Könyöki József*: A középkori várak, különös tekintettel Magyarországra. Bp. 1906. 246 o., 75. *Kralovánszky Alán*: Az ispánsági várak kérdéséhez. Középkori régészetünk... Szerk.: *Fodor István–Selmeczi László*. Bp. 1985. 129–130. o., 76. *Lampert Géza*: Végvárak és végbeli vitézek a XVI. században. Bp. 1921. 165 o., 77. *Lukinich Imre*: Az erdélyi hódoltság és végvárai. H. K. 1912. 13. évf. 155–180. o., 367–391. o., 545–571. o., 78. *Maggiorotti, Leone Andrea*: A hadiépítéssel Magyarországon történetében. H. K. 1935. 36. évf. 1–2. füz. 1–40. o., 79. *Marosi Endre*: A török elleni harc lehetőségei 1352–1718 között. Historiográfiai áttekintés. H. K. 1980. 27. évf. 4. sz. 579–597. o., 80. *Uő.* Gondolatok a magyar várépítés történetéhez (Hozzászólás Gerő László: Magyar várak története c. könyvéhez) H. K. 1970. 17. évf. 2. sz. 233–250. o., 81. *Uő.* Itáliai hadiépítések részvételével a magyar végvárrendszer kiépítésében 1541–1592 között. H. K. 1974. 21. évf. 1. sz. 28–74. o., 81/a. *Uő.* XVI. századi várainak. Bp. 1991. (Hungária–Európa Alapítvány). 82. *Uő.* Török városstromok Magyarországon II. Szulejmán korában (1520–1566). H. K. 1975. 22. évf. 3. sz. 427–462. o., 83. *Miklós Zsuzsa*: *Árpád-kori (XII–XIV. század) kisvárosok Magyarországon. Középkori régészetünk... Szerk.: Fodor István–Selmeczi László*. Bp. 1985. 143–156. o., 84. *Molnár László, V.*: Kanizsa vára. Bp. 1987. 166 (3) o., 85. *Nagy László*: A végvári dicsőség nyomában. Bp. 1978. Zrínyi K., 277 o., 86. *Nagy Margit, B.*: Várak, kastélyok, udvarházak, ahogy a régiék látták (XVII–XVIII. századi erdélyi összeírások és leltárak). Bukarest, 1973. 326 o., 87. *Nováki Gyula*: A magyarországi földvárkutatás története. Bp. 1963. 124 o. (Régészeti Füzetek S. II. 12.). 88. *Nováki Gyula–Sándorfi György*: A magyarországi Árpád-kori várak kutatásának legújabb eredményei. Műemlékvédelem, 1984. 3. sz. 167–179. o., 89. *Uők.* Untersuchung der Struktur und des Ursprungs der Schanzen der frühen ungarischen Burgen – Acta Archaeologica Hungarica, 1981. 33. tom. 133–160. o., 90. *Pataki Vidor*: A XVI. századi várépítés Magyarországon. A gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve, I. évf. Bp. 1931. 98–132. o. 6 t., 91. *Perics Péter*: A siklósi Vár- és Múzeumbarát Egyesület. Honismeret, 1992. 20. évf. 3. sz. 99–101. o., 92. *Petercsák Tiúdar–Pető Ernő*: A végvárak és végváriak sorsa (1699–1723). Tudományos tanácskozás előadásai – Eger, 1989. okt. 19–20. Szerk.: –, Eger, 1991. 126 o. (Studia Agriensia 11.), 93. *Uők.* Végvárak és régiók a 16–17. században. Tudományos tanácskozás előadásai – Noszvaj, 1991. X. 17–18. Szerk.: –, Eger, 1993. (Studia Agriensia, 13., sajtó alatt), 94. *Pesty Frigyes*: A magyarországi várspanok története, különösen a XIII. században. Bp. 1882. (4), 591 o., 95. *Sándorfi György*: A magyar várépítéssel korai szakaszáról, irodalmi adatok és terepbejárások alapján. Archaeologiai Értesítő, 1979. 106. k. 244–254. o., 96. *Uő.*: Három korai magyar motta. Műemlékvédelem, 1986. 1. sz. 1–7. o., 97.

Uő.: Hozzászólás az Árpád-kori „kisvárak” problémájához. Műemlékvédelem, 1987. 1. sz. 18. o., 98. *Uő.* Korai váraink típusvizsgálata. Középkori régészetünk... Szerk.: *Fodor István–Selmeczi László*. Bp. 1985. 159–173. o., 99. *Somfai Balázs*: A Dunántúl településtörténete. Falvak, várak és puszták a Dunántúlon (XI–XIX. század). A MTA Veszprémi és Pécsi Bizottságának VII. Konferenciája. Veszprém, 1989. október 19–21. Szerk.: –, (Veszprém, 1989.) 568 o., 100. *Soós Elemér*: Magyarországi várai (Anyaggyűjtés és tanulmányrészletek). Kzt. 1889–1928. 1–40. kötet. Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára. Fol. Hung. 3105/1–40., 101. *Soós Elemér–Pogrányi Nagy Félix*: Magyarországi várai (Anyaggyűjtés és fogalmazványrészletek. Kiegészítés Soós E. művéhez). Kzt. I–III. köt., 1940. k. OSZKK. Fol. Hung. 3512/1–III., 102. *Sugár István*: A török végvárrendszer Északkelet-Magyarországon (Héves, Külső-Szolnok, Borsod vármegyék és a Jászság). Studia Agriensia 5. Eger, 1985. 229–305. o., 103. *Szakály Ferenc*: Végvár és hódoltság. Studia Agriensia 3. Eger, 1983. 87–99. o., 104. *Szántó Imre*: A balatoni várak övezete a dunántúli védelmi rendszerben (1541–1690). A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 18. Veszprém, 1987. 261–302. o., 105. *Uő.* A végvári rendszer kiépítése és fénykora Magyarországon 1541–1593. Bp. 1980. Akadémiai K., 161 o. 1 térk., 106. *Uő.* Küzdelem a török terjeszkedés ellen Magyarországon. Az 1551–52. évi várháborúk Bp. 1985. Ak. K., 275 o. 14 t., 107. *Uő.* A szélnék eresztett végvári katonaság sorsa Zala megyében (1671–1767). Studia Agriensia 5. Eger, 1985. 103–118. o., 108. *Uő.* A szolnoki vár felépítése és török kézre jutása 1550–1552. Szolnok város története I. Szerk.: Kaposvári Gyula. Szolnok, 1975. 39–56. o., 109. *Uő.* A Temesvidék és a Maros-völgy várainak török uralom alá jutása 1552-ben. Századok, 1971. 105. évf. 1. sz. 16–56. o., 110. *Uő.* A török 1551. évi hadjárata a Temesvidék és a Maros-völgy meghódítására. H. K. 1972. 19. évf. 1. sz. 73–98. o., 111. *Uő.* A végvári harcok szerepe és jelentősége a XVI. század második felében. Studia Agriensia 3. Eger, 1983. 23–32. o., 112. *Uő.* A végvári rendszer kiépítése a Balaton környékén 1541–1566. A Veszprém megyei Múzeumok Közleményei 11. Veszprém, 1972. 313–329. o., 113. *Uő.* A végvári rendszer kiépítése Magyarországon. Szeged, 1971. 44 o. (Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Historica. Tom. 38.), 114. *Uő.* A „vitézlő rend” megélhetésének anyagi forrásai Zala megyében a 17. században. Studia Agriensia 13. Eger, 1993. (Sajtó alatt), 115. *Uő.* A Zala vármegyei végvárak és mezővárosok lakosságának helyzete a XVII–XVIII. században. H. K. 1984. 31. évf. 1. sz. 3–33. o., 116. *Uő.* Az 1552. évi szegedi hadjárat. Szeged, 1968. 31. o. (Auszdajn. AH. Tom. 29.), 117. *Uő.* Eger felszabadulása a török uralom alól (1687). Studia Agriensia 9. Eger, 1989. 65–74. o., 118. *Uő.* Eger vár védelme 1552-ben. (Eger), 1971. 267 o., 119. *Uő.* Küzdelem a török terjeszkedés megállításáért Magyarországon 1541–1547. Szeged, 1972. 75–102. o. (Auszdajn. AH. Tom. 40.), 120. *Szegő Pál*: Végváraink szervezete a török betelepítésétől a tizenöt éves háború kezdetéig

(1541–1593). Bp. 1911. (2), 352, XII o. 1 térk. (Művelődéstörténeti Értekezések 57.), 121. *Szendrey János*: Váraink rendszere és fölszerelése a XVI. és XVII. században. H. K. 1888. 1. évf. 86–103., 416–430., 617–631. o., 122. *Takács Marianna, H.*: Magyarországi udvarházak és kastélyok, XVI–XVII. század. Bp. 1970. 278 o., 123. *Takáts Sándor*: A magyar erősségek. *Uő*: Rajzok a török világból. Bp. 1915. 1–132. o., 124. *Uő*: A magyar gyalogság megalakulása. Bp. 1908. MTA. XI. 318 o., 125. *Uő*: A magyar vár I–II. Századok, 1907. 41. évf. 8. füz. 726–741. o., 9. füz. 815–837. o., 126. *Uő*: A végek dicsérete. Régi magyar kapitányok és generálisok I. k., 2., bőv. kiad. (Bp. 1928.) Genius, 5–16. o., 127. *Uő*: Göré, csárdák és skárt. Magyar Nyelv, 1911. 7. évf. 5. füz. 265–266. o., 128. *Valkó Arisztid*: A solymári várért. Honismeret, 1985. 13. évf. 1. sz. 51–52. o., 129. *Varga J. János*: A Kahlenbergtól az esztergomi Várhegyig. Studia Agriensia 5. Eger, 1985. 33–39. o., 130. *Uő*: A nyugat-magyarországi végvárok 1683 nyarán. Studia Agriensia 13. Eger, 1993. (Sajtó alatt), 131. *Uő*: A síroki vár végnapjai. Studia Agriensia 11. Eger, 1991. 79–87. o., 132. *Uő*: A Tiszántúl felszabadítása a török uralom alól. A Hajdú-Bihar megyei Levéltár Évkönyve, 11. k. Debrecen, 1984. 5–22. o., 133. *Uő*: A XVI–XVII. századi katonaság szervezetének kérdései (Különös tekintettel a főuri parancsnokság alatt álló dunántúli katonaságra). Studia Agriensia 3. Eger, 1983. 119–131. o., 134. *Varjú Elemér*: Magyar várak. Bp. (1932.) 347 o., 135. *Vass Előd*: A török kori Eger és az egri vilajet. Studia Agriensia 3. Eger, 1983. 165–174. o., 136. *Uő*: Az Egerben maradt törökök két 1687. évi névjegyzéke. Az Egri Vár Híradója, 11. sz. Eger, 1975. 27–40. o., 137. *Uő*: Az egri pasák levelei az első kuruc mozgalmakról 1671–1683. Az Egri Vár Híradója, 13–14. sz. Eger, 1977. 6–19. o., 138. *Uő*: Az egri vár török védelmi rendszeré és az egri ostromzáron átjutott török levelek. Studia Agriensia 5. Eger, 1985. 219–228. o., 139. *Uő*: Az egri vilajet török végvárainak katonái, gazdasági és kulturális ré-

gió-központ szerepváltásai. Studia Agriensia 13. Eger, 1993. (Sajtó alatt), 140. *Várkonyi Ágnes, R.*: A végvár mint történeti önkormányati probléma. Studia Agriensia 13. Eger, 1993. (Sajtó alatt), 141. *Uő*: Török–magyar végvári rendszer és Buda ostroma az oszmán hatalom visszaszorításának terveiben. Studia Agriensia 5. Eger, 1985. 7–19. o., 142. *Uő*: Végvár: állam, társadalom, mentalitás. Studia Agriensia 3. Eger, 1983. 7–21. o., 143. *Uő*: Végvár és Közép-Európa. Studia Agriensia, 11. Eger, 1991. 7–14. o., 144. *Veress D. Csaba*: A szegedi vár. Bp. 1986. Zrínyi K., 194 (1) o., 145. *Uő*: Várak a Bakonyban. A veszprémi, pápai és palotai vár hadtörténete. Bp. 1983. Zrínyi K., 267 (1) o., 146. *Veress D. Csaba–Siklósi Gyula*: Székesfehérvár, a királyok városa. Bp. 1990. Zrínyi K., 277 (2) o., 147. *Vízi László Tamás*: A végvári rendszer kiépülése a Győri Főkapitányság területén (Különös tekintettel az 1568–1593 közti időszakra). Veszprémi Történelmi Tár, II. Főszerk.: *Praznonszky Mihály*. Veszprém, 1989. 60–78. o., 148. *Zdrauković, Ivan*: Srednjovekovni gradovi u Srbiji. Beograd, 1970. 152 o. 1 térk., 149. *Zirojević, Olga*: Carigradski drum od Beograda do Budima u XVI i XVII veku. Novi Sad, 1976. VII, 201 o. 8 t. (Institut za izučavanje istorije Vojvodine. Monografije. Knjige 14.), 150. *Uő*: Palanka. Vojnoistorijski glasnik, 21. god. br. 1. Beograd, 1970. 263–271. o., 151. *Uő*: Turska utvrđena mesta na podruju današnje Vojvodine, Slavonije i Baranje, Zbornik za istoriju 14. Novi Sad, 1976. 99–143. o., 152. *Uő*: Tursko vojne uredjenje u Srbiji (1459–1683). Beograd, 1974. 320 o. (Istorijski Institut. Posebna izdanja, 18. knj.), 153. *Uő*: Upravna podela današnje Vojvodine i Slavonije u vreme Turaka. Zbornik za istoriju. Matica srpska 1. Novi Sad, 1970. 11–26. o., 154. *Zsarnóczki Attila*: Mátyás király katonái. Bp. 1992. Libra K., 65 o. (Fegyvert s vitéz énekek)

Dr. Fenyvesi László

Honismereti népfőiskola Szovátán

Talán nem túlzás, ha azt állítjuk: a népfőiskolai mozgalom egyik kiemelkedő jelentőségű eseményére került sor 1993. július 11-e és 18-a között a székelyföldi *Szovátán*. Jelentőségét abban látjuk, hogy kapuit a Kárpát-medence minden érdeklődő polgára számára megnyitotta, s hogy szervezéséhez az Erdélyi Magyarok Közművelődési Egyesületének (EMKE) a Magyar Népfőiskolai Társaság és a Honismereti Szövetség, valamint az Illyés Alapítvány érdemi (szakmai és anyagi) támogatást adott. 122 név sorakozik abban a jegyzékben, amely a résztvevők – hallgatók, előadók, közreműködők – adatait tartalmazza. Hetvenen Románia erdélyi és partiumi tájairól, csaknem negyvenen Magyarországról, ketten Kárpátaljáról, öten a Vajdaságból jöttek, s volt egy-egy szlovákiai, norvégiai és svédországi képviselő, idelátogatott továbbá egy háromtagú USA-beli delegáció. A program a hon- és népismeretet állította a középpontba, s Tamási Áron üzenetét választotta iránymutatóul: „E világunkban ne csak benne legyünk, otthon is érezzük magunkat szülőföldünkön, hazánkban, s ne szakadjunk el annak múltjától, mert megszűnik nemzet lenni az a nép, amelyik nem vállalja ezt az örökséget...”.

A tízezer lelkes fürdőváros, Szováta polgármestere, *Lőrinczi Pál*, az EMKE főjegyzője, *Kötő József*, a Honismereti Szövetség alelnöke, *Székely András Bertalan* és a Népfőiskolai Társaság titkára, *Sz. Tóth János* köszöntötte és nyitotta meg a programot, amely ezután a négy fő témakör rendjében alakult hétfőtől szombatig.

Az első nap a *népfőiskola* történeti és mai szerepét vizsgálta. *Sz. Tóth János* tekintett vissza a megtett útra, az Észak-Európában megszületett, a népi gondolathoz és a reformtörekvésekhez kapcsolódó népfőiskolai eszme kiteljesedésére. Kitért arra a szerepre, amelyet egy tanuló társadalomban, a közösségek újjáépítésében, az iskolai és az életműveltség fejlesztésében, az autonóm személyiség fejlesztésében, az egyenrangúak közötti párbeszédben a népfőiskolák betölthetnek. *Dáné Tibor Kálmán* az erdélyi népfőiskolai törekvések történetét vázolta fel, amely szintén nem szakítható ki az európai fejlődésvonalból. A Makfalván szervezett Wesselényi Kollégium (1835–36) az ösztönző előzmény. Az unitáriusok (Erdősi János, Balázs Ferenc) kezdeményezése mellett a katolikus és a református egyház is érezte az erősödő veszélyhelyzetben a népfőiskolai tanfolyamok jótékony hatását. *Kötő József* a mai társadalmi szerepre utalva tágitotta tovább a gondolatkört. A jogfosztottság és a beolvasztás elleni harc jelent Erdélyben sajátos vonást, miután a nyitottabb társadalom erre lehetőségeket ad. Áttekintésében hangsúlyozta a jól kiépített felnőttoktatási rendszer fontosságát, s szólt a már újraindult vállalkozásokról (pl. Gyergyói Népfőiskolai Társaság). *Fülöp G. Dénes* nagy hatású előadásában többek között a belső erőforrásokról beszélt, amelyekből a minőségi lelkiség kifordítható a veszélyzetbe került társadalmi csoportokban. Hiszen fenyegetnek újra a „néma forradalom” jelei: a kivándorlás, az öngyilkosság, az egyke, az alkoholizmus, a szektásodás. Nem várhatunk a központi intézkedésekig, a magunk köreibben – a családtól az egyházi, egyesületi közösségekig – alkalmat s formát találhatunk, hogy küzdjünk az alávettességgel és elesettséggel szemben.

A második nap középpontjában a *honismeret* kérdésköre állt, melyet *Kovács Dániel* előadása vezetett be. Abból indult ki, hogy a népfőiskola tartalmi jellemzői közt kezdettől fogva ott találjuk a honismeret és a népismeret fogalmait, hiszen mint Németh László mondta: „Ép lelki élet nincs szülőföld nélkül”. Otthon tudatunk ott épülhet ki bennünk, ahol átéljük jelenlétünk jogszerűségét, ahol a kulturális azonosság közösségbe épít, ahol kiszámítható a társadalmi szokásrend, s ahol mozgásterünk nyílik az önmegvalósításra. A honismereti mozgalom hozzásegíthet ehhez lakóhelyünk múltjának és jelen értékeinek feltárásával, a kulturális folyamatok vizsgálatával, a helyes irányú fejlődés ösztönzésével. *Vida Gabriella* a magyarországi néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatok rendszerét és tanulságait elemezte. *Tóvissi József* a honismeret fogalmi tisztázásán túl a térszerkezeti vonatkozásokat emelte ki, hiszen a térszerkezet meghatározza a települési funkciókat. Meggyőzően szólt arról, hogy a tájökológia mennyire szervesen tartozik a honismeret tevékenységi körébe. *Kovács Nemere* szemléletes előadásban mutatta be, milyen szerepet játszik a cserkészlet az ifjúság szocializálásában, hiszen hivatása szerint „tanpálya” az „embert és polgárt nevelni” eszménye alapján. A próbarendszer szoros kapcsolatba hozza a cserkészlet tevékenységét a honismerettel.

A harmadik nap előadásainak köre a népfőiskolának otthon adó kistáj, a *Sóvidék* jellemzőire vonatkozott. *Tófalvi Zoltán* a tájnak és értékeinek felfedezését mutatta be történeti adatokkal. *Barabás László* a néprajzi jellemzőket tárta fel, s részletesebben kitért a fa- és agyagmunkákra, a javak cseréjére, a társasmunkákra, a népszokásokra. *Pávai István* a sóvidéki néptáncok zenéjét mutatta be történeti rendben, *Ráduly János* pedig Kibéd népmese-kincsén szemlélte a Sóvidék folklórájának gazdagságát (ő maga hét kötetre való meseanyagot gyűjtött össze 1962 óta). *Németh János* a Medve-tó természetföldrajzi bemutatását adta, *Bartha András* előadásából pedig Szováta fürdőgyógyászatát ismerhettük meg.

Sajátos élmény volt a negyedik nap tanulmányútja, amely a Kis- és Nagy-Küküllő vidékére vezetett. A Sóvidék jellegzetes települései után Korondra vitt utunk, ahol *István Lajos* bácsi (1941–42-ben a csíksomlyói népfőiskola hallgatója) néprajzi gyűjtéséből adott ízelítőt a hiedelemvilág jellemzésével, majd a falu messze földön híres fazekasságát tanulmányozhattuk. Farkaslakán Tamási Áron, Szejke-fürdőn Orbán Balázs, Székelyudvarhelyen Szemlér Ferenc sírjánál tisztelegtünk. Megtekintettük Székelykeresztúr múzeumát, s felkerestük a szomorú érzéseket keltő Petőfi-emlékhelyeket: a héjjasfalvi Ispán-kutat, a fehéregyházi tömegsírt, a segesvári csatamezőt.

Az ötödik nap programja a *népismeret* jegyében szerveződött. *Tánczos Vilmos* a népi kultúra szakrális jellegéről szólt, *Kató Béla* mutatta be a székelység lelkiségét. Szólt a székelyek katonai és politikai érzékéről, munkálkodásáról, féktelenségéről és ravaszságáról, a politikai hajlékonyságra és kompromisszumra való képtelenségéről. Természetüket történelmi szere-

pük is formálta: elő- és utóvédként kellett szolgálniuk. A székelység teher alatt nagy teljesítményekre képes, békeidőben rivalizál, s ezért alacsonyabb a teljesítőképessége. *Balogh Ferenc* a műemléki értékek típusait tekintette át, *Szabó Zsolt* a Művelődés című folyóiratot mutatta be. *Köles Sándor* falvaink, elsősorban a kistelepülések helyzetéről és együttműködéséről mondta el felfogását és tapasztalatait. Szólt a falurombolás magyarországi rafinált formáiról, a közigazgatási átszervezésekről, a pénz, a tudás és az együttműködés hiányáról. A falukutató táborok, a falugondnoki munka tanulságai, a lokális kultúra ösztönzése, a kommunikációs alkalmak és színterek teremtése hozzásegíthetnek új erőforrásokhoz.

Az utolsó nap – a parajdi sóbányában tett látogatás mellett – a számvetés ideje volt. A népfőiskola – délutánonként igen intenzív munkát végző – kics csoportjai értékelték a programot, amelyet az előadásokat követő vitákon kívül alkalmanként kiállításokkal, vetítéssel, népdaltanulással, tánc házzal, tábortűzzel gazdagítottak a szervezők. Elismeréssel szóltak a helyi és a magyarországi csoportvezetők animáló szerepéről. Név szerint is ki kell emelnünk a szolnoki *Turóczyné Veszteg Rozália*, valamint a marosvásárhelyi *dr. Ábrám Zoltán* érdemeit, akik a népfőiskola vezetőiként mind az előkészítés, mind a lebonyolítás szakaszában kitűnő munkát végeztek.

A szakmai tanulások elemzése nem lehet e hasábokon a feladatunk. Annak a meggyőződésünknek azonban hangot kell adnunk, hogy egy ilyen honismereti tartalmú, a magyarokat minden országból Erdélybe szólító népfőiskola évenkénti rendszerességű megrendezése feltétlenül indokolt. Az együttlét, közös dolgaink elemző megvitatása ösztönző erőforrás a romániai népfőiskola-szervezőknek, ugyanakkor az erdélyi ember és táj sajátos értékvilága gazdag tartalmakat nyújt a más hazából érkezőknek. A Zoltán-tető 570 méteres magasából, ahol ennek a népfőiskolának a faházai álltak, messzire tekinthettünk. Nem a vidék fizikai valóságába elsősorban, hanem nemzet és nép, ember és közösség erkölcsi és gondolati világába, amelyet vizsgálni kívántunk, s amelynek gyarapításához indítást, ismeretet, erőt vihettünk magunkkal innen.

K. D.

Szent-Ivány Ferenc-émléknapiok Ipolyvarbón

Az idősebbek sem emlékeznek rá, de az irodalomban sem bukkanni annak nyomára, hogy valaha is megemlékeztek volna az Ipolyvarbó római katolikus templomának sírboltjában nyugvó államférfiről, Szent-Ivány Ferencről. Pedig kereken 170 éve, 1823. ápr. 15-én szendéredett örök álomra az országbíró. A legutóbbi hét évtized idegen államisága talán magyarázza a megemlékezések elmaradását. Tény, hogy a helyi Csemadok-alapszervezet hűen az utóbbi húsz évben végzett, nemzeti eszmét ébren tartó és magyar nemzeti kultúrát ápoló igyekezetéhez, arra gondolt az évfordulót megelőzően, hogy ideje már birtokba venni saját múltunkat. Ehhez pedig meg kell ismernünk azt, hogy tanuljunk belőle és a ma viszonytagságos politikai helyzetében példát, példákat keressünk benne, amelyek erőt adnak terheink elviseléséhez.

Különösen szükségét érezzük annak, hogy a magyar történelem összefüggéseit megismerjük, hiszen majd nyolcvan éven át tiltották tőlünk vagy vezettek félre nemzedékeket, hogy buzgó feledékenyekké válva tudat nélküli tömeggé nyomorítsanak. Mi, akik feje fölött le-föl tologatták az országhatárokat, megkérdésünk nélkül és akaratunk ellenére kényszerültünk különböző államalakulatokban élni. Bár nem szálltak el felettünk nyomtalanul az évek, sokan közülünk elbizonytalanodtak, sőt hűtlenekké is váltak nemzetükhöz, azért maradtunk, akik megőriztük anyanyelvünket, ápoltuk és fejlesztettük nemzeti kultúránkat, más országokba taszított magyar nemzeti közösségként tettük, amit tennünk kellett: rendületlenül! Még hozzá közösen. Ennek a közös cselekvési akaratnak egyik megnyilvánulása az első alkalommal megvalósított Szent-Ivány Ferenc-émléknapiok rendezvénysorozata is, melyet immár semmi sem akadályozhatott meg. Mint ahogy azt sem, hogy a Szent-Ivány Ferenc pályafutását felelevenítő emlékezősen kívül s annak kapcsán a ma égető gondjainak nyílt megvitatását is műsorra tűzzük. Az önkormányzat és Pálfi József polgármester is támogatta a Csemadok előterjesztését.

A liptószentiváni Szent-Ivány család címere

Megkezdődhetett hát az előkészítő munka. Az alapiskola néhány tanulója, akikből a Cse-madok-alapszervezet mellett megalakult a Szent-Ivány Ferenc honismereti kör, hozzálátott a kripta kitarításához. Gyertyaviaszhalmoz, tetőcserepmaradványok, törött pala, egérrágtá superlát, kiszolgált csillárok árválkodó részei, kegytárgyak tartozékai, lobogófoszlányok, le-hullott vakolat, törmelék töltötte meg a sírbolt belsejét. Talán másfél század szemete... De mégsem, hiszen a vörösmárvány emléktábla – a felirat tanúsága szerint – 1882-ben került Szent-Ivány Ferenc nyugóhelye fölé – unokája, Sándor jóvoltából. A lelkes honismereti kör tagjai Füzesi András serénykedésével csakhamar megbirkóztak a feladattal.

A felújítási munka ugyan nehezen indult el, ám időben és kellő színvonalat jelentve befejeződött. A Szabó Sándor irányította csapat hozzáértő munkáját dicséri a vakolat, s a poltári égetett, nyolcszögös téglalapokkal borított aljazat. Juhász Péter az emléktábla szövegét frissítette fel. A bejáratnál szembeni falra Juhász Géza népi faragó dicséretes munkái kerültek: egy feszület, a magyar országcímer, valamint a Szent-Ivány család címere!

Ki is volt tulajdonképpen Szent-Ivány Ferenc? A varbóiak eddig szinte semmit sem tudtak róla. Legfeljebb azt, hogy a sírbolt „lakója” országbíró volt és családjának tagjai közül is nyugszanak ott páran. No meg, hogy kastélyai is álltak valamikor a községben. Mintha ennyi ismeret tökéletesen ki is elégítette volna érdeklődésüket, amin valójában nem is csodálkozhatunk. A kérdésre, hogy ki volt Szent-Ivány Ferenc, a magyar történelem ismeretétől megfosztott nemzedékek aligha adhattak és adhatnak feleletet. Évtizedekig múltrombolás zajlott e tájon, a kisebbségbe taszított magyarsággal már-már elhitették a sanda történelemátírók, hogy bűnös nép a magyar. Ki ne szeretne bűneitől megszabadulni? A félrevezetett, elbutított tömeg lassan képlékennyé, más nyelvűvé kezdett válni. S a folyamat a rendszerváltozás (?) ellenére tovább tart...

Most, az évfordulóra készülődve sikerült egy-két új ismerettel gazdagodnia a falunak, elsősorban az Országos Széchényi Könyvtár hozzájárulásával. Innen eredően kérték fel a szerzők Soós István történészt a kutatómunka elvégzésére.

*Liptó létre hozá, Nógrád kebelébe fogadta,
a dűcs pályáján vitte ragyogva az ész;
Nádor után legfőbb zászlóssá tette az érdem,
csillaga elhúnytat könnyezi benne hazánk*

A kassán kiadott *Felső Magyar-országi Minervában* 1828-ban megjelent s idézett verseszet művészién s találóan summázza az államférfiú életútját s érdemét. Az ősi család sarja 1731-ben Liptószentivánban (ma Liptovský Ján) született. Jezsuitáknál kezdett tanulmányai befejezése után 1757-ben Nógrád vármegye aljegyzője lett. Ettől kezdve egyre feljebb lép politi-

kai ranglétráján. Főjegyző, másodalispán, első alispán Nógrádban. 1772-ben személynöki ítélmester, hét évvel később helytartói ítélmester lett. 1785-ben kassai kerületi biztossá, majd Sáros vármegye főispánjává nevezik ki. 1798-ban főtámokmester, majd négy évvel később országbíró lett. 1806-ban vonult vissza a politikai élettől. Ekkor költözött kedvelt varbói birtokára, s itt hunyta le örökre szemét 1823. április 15-én.

Az országbíró halálának 170. évfordulója tehát jó ürügyet szolgáltatott arra, hogy a község szembenézhesen saját múltjával, megismerje és birtokba vegye azt. A visszatekintés azonban csak akkor hasznos, ha abból a jelen problémáira keresünk és találunk elfogadható megoldásokat. Ezért állított össze olyan műsort a Csemadok-alapszervezet vezetősége, amelyben túl a múltidézésen és a történelmi ismeretbővítésen a jelen kérdései is megvilágíthatóak lesznek és a szórakozás sem hiányzik.

A Szent-Ivány Ferenc-emléknapok négynapos rendezvénysorozata *emlékmisével* kezdődött, amit Urbán József lelkiatya celebrált. Prédikációjában a templomépítő Szent-Ivány Ferenc érdemeit emelte ki (Ipolyvarbó katolikus templomát 1798-ban Szent-Ivány Ferenc építtette.)

A Csemadok asszonykórusa, mely később vegyes kórusná és folklórcsoportná bővült, húsz évvel ezelőtt alakult. Ithon és Magyarországon, Pesten és Budán, Szadán, Hollókön és Balassagyarmaton, Szentendrén, mindenütt nagy elismerést és sikert aratott. Hogyisne, hiszen a Jaj, pártám, jaj, pártám... kezdetű varbói menyasszonybúcsúztató egyedülálló szépségű, dallamvilágú az egész magyar nyelvterületen! Megismertetésében nem kis szerepe volt Gyüre Jánosné Fajcsik Ilonának és a folklórcsoportnak, amelyek tagjai most *Kincs, kincs, nagyobb síncs!* címmel tartottak dalostalálkozót.

A Csemadok XVII. országos közgyűlése után alighanem a varbói alapszervezet volt az első, mely megvalósította az új alapszabályból következő egyik feladatot, az alapszervezeti elnökök, valamint a területi választmány tagjainak közös tanácskozását, melynek a varbóiak címet is adtak: *Tetteket adj, élő magadat!* Az ilyési gondolat vezette azokat az előadókat is, akik a tanácskozáson szóltak az alapszervezetek képviselőihez.

A faluünnep sikere megmutatta, hogy ennek a határ menti kis falunak van jövője. Nemcsak kitűnő földrajzi fekvése, megművelésre alkalmas földje, dús legelője s a szőlődombok nedűje okán, hanem lakóinak szorgalma és olykor megnyilvánuló összefogása miatt is. Mint például a Szent-Ivány Ferenc-emléknapok záró rendezvényén, amikor igazi faluünnep-hangulat uralkodott a községben. Az ünnepelőbe, többen népviseletbe öltözött asszonyok és férfiak, fiúk és lányok tele kíváncsisággal és várakozással, örömmel gyülekeztek a művelődési ház előtt, ahonnan ünnepélyes menetben indultak el a templom irányába. Vége-hossza nem volt a sornak! A harangszó kísérte menetben elől az egyházi szertartás kellékeit s a felszentelésre kerülő tárgyakat vivők haladtak. Őket követték a népviseletbe öltözöttek, majd a vendégek. Végül az ünnepelő varbóiak és a szomszéd falusiak.

A templom kertjében Urbán József lelkiatya felszentelte a Juhász Géza faragó által készített tárgyakat. Ünnepi beszédet Csurka István országgyűlési képviselő mondott. Tolmácsolta az MDF, a Rákóczi Szövetség, a Magyar Út-körök üdvözlését. Beszédében kiemelte az Ipoly mindkét oldalán élő magyarok összetartozás-tudatának megerősítését, s ez ünnep jelentőségét, mellyel e kis magyar falu közössége élni tud a szabadság adta lehetőségekkel. A nép önmagára való találásának kezdete lehet ez. A nagy tetszéssel fogadott beszéd elhangzása után elsőként a Magyar Köztársaság Pozsonyi Nagykövetségének képviselőjében Poczkodi Gábor főtanácsos helyezte el a megemlékezés koszorúját Szent-Ivány Ferenc emléktáblájánál. Őt követte a Csemadok területi választmányának képviselője, majd a polgármester, a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom helyi csoportja, illetve a Magyar Ifjúsági Szövetség alapszervezete, végül a rendező Csemadok-alapszervezet elnöke. A koszorúzási ünnepség a magyar himnusz eléneklésével ért véget.

Az ünnepelő tömeg ezután a művelődési házba vonult, ahol *emléküléssel* folytatódott az ünnepség. Itt hangzott el az az előadás, amelyet Soós István történész tartott Szent-Ivány Ferenc életéről és pályafutásáról. Az előadó részletesen ismertette kutatásainak eredményét, a Szent-Ivány család tagjainak a magyar államszervezetben viselt szerepét, elsősorban az országbíró politikai tevékenységét tárta fel hallgatóság előtt. A korabeli magyar társadalom életébe, azon belül a köznemesi réteg gazdálkodásába is bepillanthattak a hallgatók.

Az emlékülés másik szónoka Csurka István volt. Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc jelentőségét méltatta, s így érkezett el a ma ellentmondásos gyakorlatához, amikor a volt kommunista rendszer némenklatúrájához tartozók vagyonmentése folyik, a magyar nép többsége ismét kirekesztődik a hatalomból, anyagi helyzete romlik, miközben '56 leve-

rői vígan és gond nélkül élvezik a pártállam idején szerzett javaikat. A bűnösök elítélése késik. A Kárpát-medencében élő magyarságnak szüksége van az összetartozás tudatának erősítésére, hiszen megbűnhődött már e nép, a teremtés, az alkotás idejének kell elkövetkeznie – fejezte be nagy hatású beszédét Csurka István. Az emlékülés végén a Szózat hangjai csendültek fel.

Az emlékülésről hazaindulók és a polgármester fogadásán részt vevők egybehangzó véleménye volt: oly szép volt ez a nap, hogy folytatásra kötelez. Egy kis község, egy maroknyi nép adta tudtul: itt él, itt lélegzik, dolgozik az ősei földjén. Otthon!

Hazáért kiált!

Z. Urbán Aladár

Hodinka Antal emlékkonferencia Nyíregyházán

Kézirathagyatékaink feldolgozását és a tudományszervezés mai (financiális) körülményeit tekintve egyaránt figyelemre méltó a nyíregyházi Szent Athanas Görög Katolikus Hittudományi Főiskola és a Bessenyei György Tanárképző Főiskola égisze alatt 1993. június 16–17-én megrendezett konferencia. *Hodinka Antal* a pozsonyi, majd a pécsi egyetem professzora, elsősorban a munkácsi görög katolikus egyházmegye és a kárpátaljai ruszin nép történetének kutatójaként hagyott hátra maradandó életművet. Foglalkozott szerb és magyar történeti kérdésekkel is. Bár publikációinak száma jelentős, köztük monografikus feldolgozásokat is találunk, mint *A munkácsi görög katolikus püspökség története* (1909), életművének tetemes részét kéziratban hagyta hátra. Az anyagot Perényi József rendezésében őrzi a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára. A nyíregyházi konferencia ennek a kézirathagyatéknak a feldolgozását tűzte ki elsőrendű feladatául, bár a mintegy harminc előadás foglalkozott Hodinka publikált írásainak értékelésével is. Így Font Márta (Pécs) *Hodinkának hazánk Árpád-kori szláv lakosságáról* vallott nézeteit, Ljubica Babota (Eperjes, Toronto) pedig a ruszin irodalom Hodinkánál található képét vizsgálta. Itt kell megemlítenünk az Udvari István (Nyíregyháza) munkájaként született *Hodinka Antal bibliográfiát*, amely az előadásokat publikáló első kötetben jelent meg.

A rendezvény szervezői és a kötetek gondozói munkájaként a konferencia idejére megjelent az előadásokat tartalmazó *Hodinka Antal Emlékkönyv*. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére. (Nyíregyháza, 1993. 456.), *Dolgozatok Hodinka Antal tiszteletére*. (Uo., 1993. 92.), valamint a *Hodinka Antal válogatott kéziratjai* (Uo., 1993. 192.). Az első gyűjtemény a hazai résztvevők, a második külföldi vendégek előadásait tartalmazza. Sajnos, az előadások nagy száma miatt diszkussziót eleve nem is lehetett tervezni, noha ez a konferencia szakmai értékét növelte volna. Részben ezt pótolja a már szerkesztés alatt álló negyedik, Hodinkával foglalkozó kötet, valamint a Bessenyei György Tanárképző Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszékének sorrese.

Földvári Sándor

